

« HEMLIGA RUM »

Tillgänglighet och kulturarv

För en del av befolkningen fortsätter mycket av det vi betraktar som delar av det offentliga rummet att vara hemliga rum – hemliga rum som är omöjliga att få tillträde till. Funktionshindrade människor är än i dag utestängda från stora delar av samhället.

PER-ANDERS JOHANSSON *Statens fastighetsverk*

DE SENASTE hundra åren har inneburit en dramatisk förändring av samhällets människosyn: allmän rösträtt, jämställdhet mellan könen, barnens rätt, allas rätt till fri utbildning och en rad andra centrala värdeförändringar. Till det kan läggas den omfattande tekniska utvecklingen när både information och människor flyger runt jorden med en för den tidiga 1900-talsmänniskan oanad hastighet. Ändå är vårt samhälle otillgängligt för över tio procent av befolkningen – människor med funktionshinder. Nu har regering och riksdag fattat beslut om att göra samhället tillgängligt för alla. Många känner att de krav det innebär på anpassningar av känsliga miljöer är svåra att uppfylla. Men om ytterligare några årtionden är förhoppningsvis tillgänglighet en självklarhet.

Vår samhällssyn förändras. I dag ser vi tillgänglighet mer utifrån ett humanistiskt och demokratiskt perspektiv än för bara ett tiotal år sedan. Ett tydligt tecken på detta är att ordet handikappade har ersatts med begreppet människor med funktionshinder. Det innebär inte bara nya ord utan att samhället intar en förändrad attityd där handikappet finns i miljön och inte hos individen.

”Den framåtblickande synen är viktig vid nybyggnation och tillbyggnader.”

Tillgänglighet är ingen dagslända utan något som kommer att utvecklas i takt med att förståelsen ökar, våra attityder förändras och vi inser vikten av att alla kan delta i samhällslivet. Därför kommer behovet av tillgänglighet till våra befintliga miljöer att öka i framtiden och kravet på till-

gänglighet i nybyggnationer blir ett absolut krav. Det är viktigt att framhålla att god tillgänglighet inte bara tillgodoser vissa grupper utan har kvaliteter för alla.

VAD KAN VI LÄRA OSS AV KULTURARVET

I dag kan vi överbygga fysiska hinder med tekniskt avancerade metoder och byggteknik. Tekniken har blivit så avancerad och utvecklad att vi kan bortse från de naturliga begränsningarna. Trots all denna teknik kan det som till synes är enkelt att genomföra, bli mycket svårt för att vi alltför sällan utgår från de naturliga förutsättningarna.

I äldre bebyggelse finns exempel på hur man naturligt kunde orientera sig i ett korridorsystem trots att tillgången på ljus var begränsad. Byggnader utformades för att få en tydlig orienterbarhet och rummen gestaltades så att man fick tillgång till så mycket dagsljus som möjligt. Den akustiska kunskapen fanns när en antik amfiteater byggdes så att flera tusen personer kunde höra vad som sades nere på scenen. Genom århundradena har man konstruerat trappor och ramper så att människor och rullande ekipage kunnat komma in i byggnaderna. Ett exempel från 1900-talet är Guggenheim Museum i

New York, där man rör sig i en svagt neråtlutande spiral, lättillgängligt för besökande till konstsamlingarna och till gagn för människor med nedsatt rörelseförmåga.

Hur ska en tillgänglig byggnad se ut? Kravet på ökad tillgänglighet kan ge nya kvaliteter som vi annars inte skulle ha tänkt på. Det gäller att ha ett öppet sinne och använda kreativitet. Vi vet att vårt kulturarv har ett

för alla. Men som kulturarv skyddas miljöerna mot förändringar och då hamnar vi i en svår valsituation. Ska vi korrigera de brister i Operahuset och Dramaten som en dåtida värdering lade grunden till? Eller är värdet av Operan och Dramaten som kulturhistoriska byggnader så stort att miljön på våra nationalscener inte ska göras tillgänglig för alla? Tillgänglighet är inte en enkel fråga.

Statens fastighetsverks nya policy ger oss en vision och anger riktningen vart vi vill nå. Den nya handlingsplanen stakar ut målen och talar om hur tillgänglighetsarbetet ska genomföras och av vem. Vi ser vårt arbete som en kontinuerlig process som på sikt kommer att ingå som ett naturligt led i det ordinarie arbetet. För att förstå hur vi ska genomföra tillgänglighetsarbetet genomför vi

Ombyggnaden av Wrangelska palatset för Svea Hovrätt görs som ett pilotprojekt för ökad tillgänglighet. Det är en offentlig byggnad och det är en demokratisk rättighet att kunna nå den på ett värdigt sätt.

stort symbolvärde för alla och därmed inkluderas självklart människor med funktionshinder. Kulturarv är även det som ger avtryck i dag i form av restaureringar och renoveringar, nybyggnader och tillbyggnader. Den framåtblickande synen är viktig vid nybyggnation och tillbyggnader. Här är det fritt fram för lösningar som tar tillvara tillgängligheten för oss alla på ett nyskapande sätt.

Vi hamnar lätt i ett dilemma när vi tittar på förutsättningarna att göra en fastighet tillgänglig. Många av våra teatrar uppfördes under en tid då människor med funktionshinder glömdes. Med dagens värderingar kan man säga att exempelvis Operan och Dramaten borde var tillgängliga

STATLIGA MYNDIGHETER SKA VARA FÖREDÖMEN

Sveriges riksdag har fattat beslut om att alla statliga myndigheter ska vara föredömliga i arbetet att ge människor med funktionshinder full delaktighet i samhället. Det innebär att vi inom Statens fastighetsverk ska engagera oss för fysisk tillgänglighet i våra kulturhistoriska besöksmål, i våra hyresgästers lokaler och vid nybyggnation, men även för ökad tillgänglighet till vår egen verksamhet. Vi måste särskilt hjälpa våra myndighetshyresgäster, som ska leva upp till de krav som ställs i förordningen 2001:526 om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken.

pilotprojekt. Där samlar vi ihop och lär ut den kunskap och vetenskap som finns inom och utanför Statens fastighetsverk.

Den nya policyn är uppdelad i hur vi ska arbeta som förvaltare och byggherre, och som statlig arbetsgivare. De arbeten vi utför kommer att vara av bestående värde och det är därför naturligt att genomföra dem med arkitektonisk kvalitet. Vi vill verka för att människor med funktionshinder i ökad utsträckning ska kunna vistas inom våra besöksmål, byggnader och anläggningar, parker och trädgårdar, jord- och skogsegendomar.

Vi vill även att våra fastigheter utomlands ska vara tillgängliga. Vi

arbetar tillsammans med handikapporganisationer och systematiserar tillgänglighetsarbetet för att få ett gott resultat.

PILOTPROJEKT FÖR ETT TILLGÄNGLIGT 1600-TAL

Läckö slott byggdes ursprungligen på 1200-talet som en ointaglig borg. Som slottet ser ut i dag förknippas det med Magnus Gabriel De la Gar-

ett av stormaktstidens privatpalats. Redan på 1750-talet började palatset användas av Svea Hovrätt. Nya krav på säkerhet och tillgänglighet har nu föranlett en större ombyggnad och renovering.

Tillgängligheten till domstolar är en demokratisk rättighet. Det har tidigare knappast uppmärksammats att det i händelse av brand är närmast omöjligt att ta sig ut ur en bygg-

Pilotprojektet i Wrangelska palatset arbetar för att förbättra utrymningstryggheten för funktionshindrade. Där kan dessutom flera brandskyddsaspekter studeras, till exempel särskilda utrymningshissar, säkra flyktzoner, utrymningsbeslag, utrymningslarm och organisation.

die, som omdanade det under 1600-talet. Det är därför en stor utmaning att förena denna i grunden otillgängliga anläggning med tillgänglighet.

Vi har kommit en bit på väg. Framförallt har vi intresserat oss för hur man ska utarbeta och få fram förslag och i vilken ordning. Här är samarbetet med handikapporganisationer av avgörande betydelse. Vi har valt att låta handikapporganisationen Bygg Klokt ingå som konsult i ett projektteam med direkt medverkan i utarbetande av förslagen. Vi har också lagt ner möda på att informera om vårt arbete och göra denna information lättillgänglig för alla.

Wrangelska palatset på Riddarholmen i Stockholm är ursprungligen

nad för någon med rörelsehinder. Hissar slutar gå när brandlarmet är utlöst. I Wrangelska palatset installeras nu en hiss som har säker funktion även under pågående brand.

Att arbeta med nya områden innebär att vi måste lära oss att hitta nya lösningar. Men det innebär också att vi inte omedelbart vet hur ett problem ska lösas. Det ställer särskilda krav på alla i processen att kunna ta sig tid att tänka efter och tänka nytt. Ibland kommer vi att lära av våra misstag och förhoppningsvis mer ofta av framgångsrika lösningar.

Det väsentliga är att frågan om tillgänglighet nu finns högt upp på dagordningen. Resultatet kommer att visa sig. **KV**

T.v. Vid pilotprojektet på Läckö slott dokumenterades vilka hinder funktionshindrade stötte på då de försökte röra sig på slottsområdet. Dokumentationen har sedan legat till grund för tillgänglighetsarbetet.

T.h. När Wrangelska palatset är ombyggt kommer det att ha en för Sverige unik säkerhet för rörelsehindrade vid brand. De erfarenheter som dras kommer att bli till nytta för att göra andra byggnader i Sverige inte bara tillgängliga, utan också säkrare för alla människor.